

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

ДВАДЕСЕТ ГОДИНА БАЛКАНОЛОШКОГ ИНСТИТУТА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

Балканолошки институт САНУ основан је одлуком Председништва Српске академије наука и уметности 1969. године, као научна јединица Академије. Настао је захваљујући упорном залагању академика Васе Чубриловића, који је стао на његово чело и мудро га водио првих десет година: израдио је програм и дао основне смернице његовог развоја, по којима ће се Институт развијати као научна установа са задатком да се посвети балканолошким студијама — историји, материјалној и духовној култури балканских народа почев од најстаријих времена, предримског, римског, византијског периода, средњег века, новије историје све до савремених збивања у развоју односа међу балканским народима или пак њиховог односа према народима осталог дела Европе и Азије. Овако широко постављен програм, који је интегрисао рад сарадника многобројних научних дисциплина (од археологије, историје, етнологије, преко лингвистике, књижевности, историје уметности, обичајног права до економије) захтевао је доста сложену организацију Института са више секција и развијену мрежу сарадника из земље и иностранства. То је био један од основних разлога да се успоставе добре везе са сродним установама и организацијама у земљи и ван ње, посебно у балканским земљама.

Рад што га је започео Васа Чубриловић наставио је током следећих десет година академик Радован Самарџић, као директор Института — укључујући га у токове европске науке, посебно развијајући међународну сарадњу са Аустријом, Француском Грчком и Италијом.

*

Чињеница да је Балканолошки институт САНУ почео са радом тек 1969, у време када су такви центри постојали у многим земљама Европе (Грчка, Бугарска, Аустрија, обе Немачке, СССР, па и Југославија — Сарајево итд.), не значи да је он био без

својих корена. На балканским студијама радило се, на пример, у Босни почетком овог века, а у Београду је, на жалост кратко, радио „Балкански институт“ основан 1934. године. Он је захваљујући ентузијазму његових оснивача (Р. Парезанин, С. Спанаћевић), покренуо први научни балканолошки часопис „Ревизија за балканске студије“ на чијем челу су се налазила таква имена као што су били Милан Будимир и Петар Скок. У ово наше време подела, неспоразума и, често, негативна многих научних и културних тековина са нашег простора, нека нам буде дозвољено да из њиховог програмског чланка (Књига о Балкану) цитирамо: „Судбина је Балкана да веже, да спаја три стара континента, чију су историјску улогу два нова континента само привремено ослабила, и да посредују међу њиховим становницима, смањујући разлике и појачавајући сличности.“ Нажалост, овај Институт је живео само до 1941, када је одлуком немачког војног заповедника за Србију престао да постоји. Историјској науци, упркос неким негативним конотацијама у вези са овим Институтом, остаје да потпуније утврди његов значај за развој балканолошке науке у нас. Дobar део страних научних радника, без идеолошке оптерећености, дао је ласкаве оцене седмогодишњег рада Балканског института. Сматрамо да је потребно скинути политичку хипотеку са овог Института, неправедно стављену на његов рад и његове сараднике.

*

У току двадесет година постојања, рад Института одвијао се кроз научне пројекте, преко организације националних и међународних скупова и конгреса, издавачке делатности и међународне сарадње са сродним установама у Европи и Америци. Основни научни пројекти дугорочног карактера тичу се проучавања палеобалканских народа у предримско време, затим историје балканских народа од средњег века па до најновијег доба, истраживања балканског наслеђа народне културе, језичке и књижевне повезаности балканских народа кроз векове, сличности и разлика у ликовном изразу балканских народа, обичајног права, итд. У области палеобалканистике (археологије) интересовање је окренуто ка супстрату на којем су се таложиле културе и развијале касније балканске цивилизације — и римска и византијска и словенска и албанска. У овом контексту посебно значајни резултати постигнути су проучавањем материјалне и духовне културе Дарданаца и њихове конфронтације са илирском културом. Историјски период започиње проучавањем богумилства и јеретичких покрета на Балкану, наставља се проблематиком дервишких редова, отоманске владавине, па преко ослободилачких покрета на Балкану у XIX веку до II светског рата и теме Трећи Рајх и земље југоисточне Европе. У оквиру етнолошких истраживања

основна тема је „Номадска и полуномадска сточарска кретања у југоисточној Европи“ укључујући овде многе аспекте које она пружа, као што су питања миграција, одредбе позитивног законодавства и обичајног права, обреда и обичаја код балканских сточара, итд. Језичка и књижевна повезаност балканских народа обрађује се у највећој мери на релацији српско-грчких односа (Хајдуци и клефти у народном песништву, Утицај Езопових басни на Доситеја, Грчко-српска сарадња 1830—1908. итд.). Проучавању заједничког и посебно у ликовном изразу балканских народа дат је у програму Института значајан простор, о чему сведоче два зборника радова на тему Градска култура на Балкану од XV до XIX века, затим зборници Српска графика XVIII века и њен однос према збивањима у средњој Европи, Уметност солунска и балканских земаља у XIV веку и монографија Иконографска истраживања српског сликарства XIII и XIV века.

*

Резултат развијене издавачке делатности Института је 20 бројева „Балканике“ (Balcanica), годишњака који претежно излази на водећим европским језицима, и 40 књига у серији посебних издања, које чине монографске студије из пројеката и зборници радова са научних скупова. Поред тога припремљено је за штампу или се налази у штампи још 9 књига. Требало би доста простора да се на овом месту наведу само наслови тих 49 књига. Уместо тога, поменућемо само оне које су изашле у 1989, за Институт јубиларној години. То су зборници: Старина Новак и његово доба, Градска култура на Балкану, Манастир Шишатовач, Миграције у балканској историји, Античке студије код Срба и монографија Павле Шафарик о новијој српској књижевности.

*

Карактер Института је такав да он мора да негује и развија међународну сарадњу. Без ње, тешко да би се могла обавити компаративна истраживања историје и културе балканских народа. Због тога је успостављена билатерална сарадња са балканолошким институтима у Солуну, Софији, Бечу, Москви, Минхену и сродним научним установама у Барију, Паризу, Санта Барбари (САД) и другим. Основа за сарадњу су пројекти, заједничке теме или научни скупови. У тежњи да се резултати истраживања наших научника прикажу ван земље, наравно када се за то обезбеде повољни финансијски услови код страних партнера, последњих година, организујемо научне скупове у научним центрима ван наше земље. Такав један скуп, са темом о миграцијама у балканској историји, одржан је 1988. године у Калифорнији (Санта Барбара), а финансирала га је

америчка страна. Следеће, 1989. године, поводом 600-годишњице прославе Косовске битке, одржан је научни скуп у Химелстиру код Хановера, у заједници са Српском православном епархијом за западну Европу и Матицом исељеника Србије. За ову годину, Институт има једну привлачну понуду од „Друштва за неговање традиције ослободилачких ратова 1912—1918“ у Швајцарској. Реч је о заједничкој организацији једног већег научног скупа са занимљивом темом „О учешћу Срба у Европској цивилизацији“. Дакле, облици рада и могућности да се изађе из уобичајених клишеа постоје, и Балканолошки институт их све више користи.

*Београд, 24, јануар 1990.**

*Директор Балканолошког института
Никола Тасић, дописни члан САНУ*

* Реферат са свечане прославе двадесетогодишњице Балканолошког института.

Библиографија издања Института налази се на крају ове књиге.